

**สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ**

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามองค์ประกอบของคุณภาพ 9 องค์ประกอบ ว่าในแต่ละองค์ประกอบประกอบด้วยตัวบ่งชี้อะไรบ้าง ประการที่สอง เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่อยู่ในโครงการนำร่องเกี่ยวกับประกันคุณภาพการศึกษา ในแต่ละองค์ประกอบของคุณภาพทั้ง 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินงาน 2) การเรียนการสอน 3) กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา 4) การวิจัย 5) การบริการวิชาการแก่สังคม 6) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 7) การบริหารและจัดการ 8) การเงินและงบประมาณ 9) ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการสาย ข และข้าราชการสาย ค ที่สังกัดคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ที่อยู่ในโครงการนำร่องเกี่ยวกับประกันคุณภาพการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 289 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 2 ชุด ได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ฉบับ คือ แบบสอบถามสำหรับผู้บริหาร จำนวน 19 ข้อ แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ จำนวน 25 ข้อ แบบสอบถามสำหรับข้าราชการสาย ข จำนวน 19 ข้อ และแบบสอบถามสำหรับข้าราชการสาย ค จำนวน 15 ข้อ 2) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัย ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเติมคำ จำนวน 101 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางไปรษณีย์ และด้วยตนเอง ในรอบแรกได้รับแบบสอบถามกลับคืน 353 ฉบับ จากที่ส่งไปทั้งหมด 549 ฉบับ ทำการคัดเลือกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก มีแบบสอบถามที่ถูกคัดออกทั้งสิ้น 22 ฉบับ ดังนั้นจึงเหลือแบบสอบถามที่สมบูรณ์ และสามารถนำไปวิเคราะห์ได้จำนวน 331 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 60.29 สำหรับในรอบที่ 2 ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 289 ฉบับ จากที่ส่งไปทั้งหมด 331 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.31

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และเพื่อหาคะแนนความสำคัญของตัวแปรที่บ่งชี้ระบบประกันคุณภาพการศึกษา สำหรับนำไปสร้างแบบสอบถามชุดที่ 2 ใช้การวิเคราะห์ค่าความถี่และร้อยละ ตอนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อนำผลที่ได้มาสร้างตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัย และเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัยที่พัฒนาขึ้น

### สรุปผลการวิจัย

1. ได้ตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ของแต่ละองค์ประกอบทั้ง 9 องค์ประกอบ คือ 1) ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินงาน 2) การเรียนการสอน 3) กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา 4) การวิจัย 5) การบริการวิชาการแก่สังคม 6) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 7) การบริหารและจัดการ 8) การเงินและงบประมาณ 9) ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ ดังนี้

1. องค์ประกอบปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินงาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 10 ตัว ดังนี้

1.1 ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของคณะมีทิศทาง การปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน กับที่มหาวิทยาลัยกำหนด

1.2 บุคลากรในคณะทุกคนรับทราบและเข้าใจตรงกันในปรัชญา ปณิธาน และ วัตถุประสงค์ของคณะ

1.3 บุคลากรในคณะมีทิศทาง การปฏิบัติงานเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

1.4 บุคลากรในคณะทุกคนสามารถวางแผนการทำงานเพื่อตอบสนองปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของคณะ

1.5 ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของคณะกับที่มหาวิทยาลัยกำหนดมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

1.6 มีรายงานการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานแผนงาน

1.7 มีรายงานสรุปผลการดำเนินงานตามแผนงาน

1.8 แผนงานและโครงการของคณะสอดคล้องกับปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย

1.9 มีเอกสารที่แสดงการตรวจสอบและประเมินแผนงาน และ โครงการของคณะ

- 1.10 มีเอกสารรายงานผลการปรับปรุงแผนงาน และโครงการที่เป็นปัจจุบัน
2. องค์ประกอบด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 23 ตัว ดังนี้
  - 2.1 มีเอกสารแสดงผลการประเมินหลักสูตร
  - 2.2 จำนวนหลักสูตรเก่าที่ได้รับการปรับปรุงทุก 5 ปี
  - 2.3 มีเอกสารการเผยแพร่หลักสูตร
  - 2.4 มีการแนะแนวหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ
  - 2.5 จำนวนครั้งที่ปรับปรุงหลักสูตร
  - 2.6 อาจารย์มีผลงานวิจัย
  - 2.7 มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ
  - 2.8 มีตำราเรียนที่อาจารย์เป็นผู้แต่ง
  - 2.9 เนื้อหาที่ใช้สอนมีความทันสมัย และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
  - 2.10 อุปกรณ์และสื่อการเรียนมีทันสมัย และมีเพียงพอ
  - 2.11 วิธีการประเมินผลการเรียนของอาจารย์มีมาตรฐาน
  - 2.12 มีการประเมินการสอนทุกรายวิชา ทุกภาคเรียน
  - 2.13 มีการจัดทำแผนการสอนตลอดหลักสูตร
  - 2.14 มีระบบการคัดเลือกนักศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
  - 2.15 การยอมรับและความต้องการของสังคม
  - 2.16 ระบบการประเมินผลการเรียนของนักศึกษาที่ใช้มีเกณฑ์ที่ชัดเจน
  - 2.17 วิธีการวัดผลการเรียนที่ใช้มีความชัดเจนและเป็นปรนัย
  - 2.18 ประเภทของเครื่องมือวัดผลที่ใช้มีมาตรฐาน
  - 2.19 มีตำราหลักที่ใช้พร้อมทั้งวารสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอย่างเพียงพอ
  - 2.20 มีห้องค้นคว้าที่ใช้ระบบสารสนเทศอย่างเพียงพอ
  - 2.21 มีเครื่องคอมพิวเตอร์ และวัสดุอุปกรณ์ในการศึกษาอย่างเพียงพอ
  - 2.22 จำนวนที่นั่งในห้องสมุดมีเพียงพอกับจำนวนนักศึกษา
  - 2.23 จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักศึกษา
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 9 ตัว ดังนี้
  - 3.1 มีหน่วยงานและบุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา
  - 3.2 มีรายงานประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา
  - 3.3 มีรายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา
  - 3.4 อัตราส่วนจำนวนอาจารย์ที่ปรึกษาต่อจำนวนนักศึกษามีความเหมาะสม
  - 3.5 นิสิตนักศึกษามีความพึงพอใจต่อระบบอาจารย์ที่ปรึกษา

- 3.6 มีการประเมินและปรับปรุงระบบอาจารย์ที่ปรึกษาทุกภาคเรียน
  - 3.7 มีหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาด้านอาชีพและการจัดหางานแก่นิสิตนักศึกษา
  - 3.8 มีรายงานสรุปผลการให้บริการแนะนำเกี่ยวกับอาชีพ
  - 3.9 มีรายงานการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา
4. องค์ประกอบด้านการวิจัย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 9 ตัว ดังนี้
- 4.1 นโยบาย แผนงาน และระบบสนับสนุนการวิจัยที่กำหนดขึ้นสามารถปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม
  - 4.2 มีคณะผู้รับผิดชอบประสานงานวิจัย
  - 4.3 บุคลากรที่เกี่ยวข้องรับทราบและเข้าใจในนโยบายและระบบสนับสนุนงานวิจัยของคณะที่กำหนด
  - 4.4 จำนวนเงินทุนที่อุดหนุนการทำวิจัยมีอย่างเพียงพอกับความต้องการของนักวิจัย
  - 4.5 มีปริมาณงานวิจัยเพิ่มมากขึ้น
  - 4.6 จำนวนแหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยจากแหล่งภายนอกมหาวิทยาลัยมีเพียงพอ
  - 4.7 มีจำนวนนักวิจัย และมีปริมาณงานวิจัยเพิ่มมากขึ้น
  - 4.8 งานวิจัยถูกนำไปอ้างอิงในงานด้านอื่น ๆ
  - 4.9 งานวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ
  - 4.10 งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ
5. องค์ประกอบด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 7 ตัว ดังนี้
- 5.1 วัตถุประสงค์ แผนงานและ โครงการบริการทางวิชาการแก่สังคมที่ กำหนดขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้
  - 5.2 บุคลากรในคณะทุกคนรับทราบและเข้าใจในวัตถุประสงค์ และแผนงานด้านบริการวิชาการแก่สังคมที่กำหนดขึ้น
  - 5.3 มีคณะผู้รับผิดชอบ/ประสานงานด้านการบริการวิชาการแก่สังคม
  - 5.4 มีรายงานการปฏิบัติงานด้านการบริการวิชาการแก่สังคมตามวัตถุประสงค์ และแผนงานที่กำหนด
  - 5.5 การให้บริการวิชาการแก่สังคมดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และแผนงานที่คณะกำหนด
  - 5.6 มีรายงานการประเมินการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม
  - 5.7 งานบริการวิชาการแก่สังคมที่คณะจัดขึ้นมีทิศทางปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกันกับของมหาวิทยาลัย
6. องค์ประกอบด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัว ดังนี้
- 6.1 วัตถุประสงค์ แผนงานและโครงการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่กำหนดขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้

- 6.2 มีรายงานการปฏิบัติงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์และแผนงานที่กำหนด
- 6.3 บุคลากรในคณะทุกคนรับทราบและเข้าใจตรงกันในวัตถุประสงค์และแผนงานการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่คณะกำหนดขึ้น
- 6.4 งานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่คณะจัดขึ้นมีทิศทางปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกันกับของมหาวิทยาลัย
- 6.5 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมยึดวัตถุประสงค์และแผนงานของคณะเป็นหลัก
- 6.6 มีรายงานการประเมินผลการทำงานนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
7. องค์ประกอบด้านการบริหารและจัดการ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 19 ตัว ดังนี้
  - 7.1 โครงสร้างและระบบการบริหารงานของคณะมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย
  - 7.2 บุคลากรในคณะทุกคนรับทราบและเข้าใจในโครงสร้างและระบบการบริหารเป็นอย่างดี
  - 7.3 ระบบการสรรหาและประเมินผู้บริหารมีความชัดเจนและตรวจสอบได้
  - 7.4 บุคลากรทุกคนในคณะรับทราบถึงหน้าที่และขอบข่ายงานของตนรับผิดชอบ
  - 7.5 มีเอกสารที่แสดงขอบข่ายงานและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรแต่ละตำแหน่ง
  - 7.6 มีแผนภูมิแสดงโครงสร้างการบริหารงานแสดงไว้ในที่ที่เห็นได้ชัดเจน
  - 7.7 บุคลากรที่ได้รับการคัดเลือกมีความรู้ตรงตามวุฒิและมีความสามารถเฉพาะทาง
  - 7.8 มีระบบการประเมินบุคลากรและเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบที่ชัดเจน
  - 7.9 บุคลากรทุกคนรับทราบเกณฑ์ในการประเมินและเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบ
  - 7.10 มีเอกสารที่กำหนดหลักเกณฑ์การรับและวิธีการคัดเลือกบุคลากรไว้อย่างชัดเจน
  - 7.11 เกณฑ์ในการประเมินและเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบเป็นที่ยอมรับของบุคลากรภายในคณะ
  - 7.12 มีแผนพัฒนาบุคลากรประจำปี
  - 7.13 มีเทคโนโลยีสนับสนุนการบริหารและจัดการ ที่ทันสมัย
  - 7.14 มีระบบสารสนเทศและมีการเรียกใช้ได้อย่างตลอดเวลา
  - 7.15 ระบบข้อมูลของคณะมีความทันสมัย
  - 7.16 ผู้บริหารและบุคลากรในคณะสามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างตลอดเวลา
  - 7.17 เปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย/แผนงานของคณะ
  - 7.18 กำหนดกิจกรรมด้านการบริหารงานที่บุคลากรในคณะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมไว้ชัดเจน
  - 7.19 เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นในการบริหารงานคณะ

8. องค์ประกอบด้านการเงินและงบประมาณ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 8 ตัว ดังนี้

- 8.1 จำนวนเงินรายได้ของคณะมีเพิ่มขึ้น
- 8.2 จำนวนแหล่งเงินนอกงบประมาณมีเพิ่มขึ้น
- 8.3 จำนวนเงินงบประมาณภายในคณะเพิ่มมากขึ้น
- 8.4 มีรายงานการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินภายในคณะ
- 8.5 กำหนดงบประมาณในแต่ละงานไว้ชัดเจน
- 8.6 มีการวิเคราะห์งบประมาณในแต่ละแผนงาน
- 8.7 ระบุค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์การศึกษาไว้ชัดเจน
- 8.8 ระบุค่าใช้จ่ายต่อหัวนักศึกษาไว้ชัดเจน

9. องค์ประกอบด้านระบบและกลไกการประกันคุณภาพ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 9 ตัว ดังนี้

- 9.1 มีระบบการประเมินคุณภาพภายในคณะ
- 9.2 มีคณะบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาและกลไกการประกันคุณภาพ
- 9.3 มีระบบควบคุมคุณภาพภายในคณะ
- 9.4 มีระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในคณะ
- 9.5 มีรายงานผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพ
- 9.6 มีเกณฑ์และตัวบ่งชี้ผลการประกันคุณภาพ
- 9.7 มีรายงานการประเมินตนเองเพื่อรองรับการตรวจสอบและประเมินจากหน่วยงานภายนอก
- 9.8 บุคลากรทุกคนมีความรู้และความเข้าใจเรื่องการประกันคุณภาพเป็นอย่างดี
- 9.9 มีคู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา

2. ตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัยที่พัฒนาขึ้น มีความตรงเชิงโครงสร้าง กล่าวคือตัวบ่งชี้ที่ทุกตัวที่สร้างขึ้นในแต่ละองค์ประกอบ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่าเป็นบวก มีขนาดตั้งแต่ .30 - .98 และมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทุกค่า แสดงให้เห็นว่าตัวบ่งชี้เหล่านี้ต่างเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบแต่ละตัวและนอกจากนี้ยังพบว่าตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นในทุกองค์ประกอบมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการสาย ข และข้าราชการสาย ค โดยพิจารณาจากค่าไค - สแควร์ ( $\chi^2$ ) ซึ่งมีค่าความน่าจะเป็น (P) มากกว่า .01 โดยมีความสอดคล้องกับค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน(GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) ต่างมีค่าเข้าใกล้ 1 ส่วนค่าดัชนีรากกำลังสองของเศษเหลือ (RMR) มีค่าเข้าใกล้ศูนย์ จึงสรุปได้ว่าตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัยมีความตรงเชิงโครงสร้างตามที่กล่าวข้างต้น

## อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาอภิปราย ดังนี้

จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า ตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัย น่าจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของคุณภาพอุดมศึกษา

ผลการวิเคราะห์เพื่อสร้างตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัย พบว่า ตัวบ่งชี้ทั้ง 101 ตัวในองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ ทุกตัวต่างเป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญ จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัยมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของคุณภาพอุดมศึกษาจริง ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สำหรับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ระบบการประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิด และงานวิจัยต่าง ๆ ตามที่ได้ศึกษามา ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินงาน จัดเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่สมาคมรับรองมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษาระดับชาติและระดับภูมิภาคของประเทศสหรัฐอเมริกา นำไปใช้ในการประเมินคุณภาพและรับรองวิทยฐานะของสถาบันอุดมศึกษา (วันชัย ศิริชนะ, 2536) นอกจากนี้องค์ประกอบนี้ยังมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญรอด วุฒิสาสตร์กุล (2535) และ พรชูลี อาชาวำรุง (2538) ที่กล่าวไว้ว่า ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ ถือเป็นเอกลักษณ์ของสถาบัน ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของภารกิจที่ต้องปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน ซึ่งปรัชญาของสถาบันเปรียบเสมือนเข็มทิศที่บ่งบอกถึงค่านิยม ความเชื่อ คุณค่าที่คณาจารย์ นักศึกษารวมถึงผู้ปกครองยึดถือร่วมกันในสถาบัน โดยมีปณิธานเป็นเจตนารมณ์ในการกำหนดทิศทางของสถาบันเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรที่รับบริการ ดังนั้นคณะและสถาบันจึงต้องเผยแพร่ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ให้คณาจารย์ นักศึกษา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลภายนอกได้รับทราบถึงการปฏิบัติอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ ของศักดิ์ชาย เพชรช่วย (2541) ก็คือ ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินงาน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ

เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบนี้ พบว่า มีตัวบ่งชี้บางตัวที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่พบในงานวิจัยของคักดีช่าย เพชรช่วย (2541) เช่น มีรายงานการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน บุคลากรในคณะทุกคนสามารถวางแผนการทำงานเพื่อตอบสนองปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ของคณะได้

2. องค์ประกอบด้านการเรียนการสอน มีความสอดคล้องกับแนวคิดของบุญรอด วุฒิศาสตร์กุล (2535) อุดลย์ วิริยเวชกุล และ พรชูลี อาชาวาร์จ (2538) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งและส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การประเมินการสอนของอาจารย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และยกระดับมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ จรินทร์ เทศวานิช (2541) ที่พบว่า การเรียนการสอนเป็นตัวบ่งชี้หลักที่นำมาวัดคุณภาพการดำเนินงานของสาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และยังสอดคล้องกับการเสนอตัวบ่งชี้การดำเนินงานเพื่อนำไปใช้ในการเปรียบเทียบคุณภาพการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาของ Ashworth A. และ Harvey R.C. (1993) ที่ว่าการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ที่ส่งผลต่อคุณภาพการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา

จากผลวิจัยนี้จะเห็นว่าองค์ประกอบด้านการเรียนการสอนมีจำนวนตัวบ่งชี้มากที่สุดเมื่อเทียบกับองค์ประกอบอื่น ๆ โดยมีตัวบ่งชี้ถึง 23 ตัว ทั้งนี้เนื่องจากว่าองค์ประกอบด้านนี้ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยถึง 6 ตัว คือ 1) หลักสูตร 2) อาจารย์ 3) กระบวนการเรียนการสอน 4) นักศึกษา 5) การวัดและประเมินผล 6) ปัจจัยเกื้อหนุน ดังนั้นตัวบ่งชี้ที่พบในองค์ประกอบนี้จึงมีความหลากหลาย เนื่องจากมีองค์ประกอบย่อยหลายตัว เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ก็พบว่า สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่พบในงานวิจัยของ Segers และ Dochy (1996) จรินทร์ เทศวานิช (2541) และ คักดีช่าย เพชรช่วย (2541) ดังเช่น ตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบย่อยด้านหลักสูตร ได้แก่ จำนวนครั้งที่ปรับปรุงหลักสูตร มีเอกสารการเผยแพร่หลักสูตร มีการแนะนำหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ มีเอกสารแสดงผลการประเมินหลักสูตร ตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบย่อยด้านอาจารย์ ได้แก่ อาจารย์เขียนตำราทางวิชาการ อาจารย์ในคณะมีผลงานวิจัย มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบย่อยด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ เนื้อหาที่ใช้สอนมีความทันสมัย และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร อุปกรณ์และสื่อการเรียนมีทันสมัย และมีเพียงพอวิธีการประเมินผลการเรียนของอาจารย์มีมาตรฐาน มีการประเมินการสอนทุกรายวิชา ทุกภาคเรียน มีการจัดทำแผนการสอนตลอดหลักสูตร ตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบย่อยด้านนักศึกษา ได้แก่ มีระบบการคัดเลือกนักศึกษาที่มีประสิทธิภาพ นักศึกษาเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ต้องการของสังคม ตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบย่อยด้านปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับ



จำนวนนักศึกษา มีตำราหลักที่ใช้พร้อมทั้งวารสาร ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอย่างเพียงพอ มีเครื่องคอมพิวเตอร์ และวัสดุอุปกรณ์ในการศึกษาอย่างเพียงพอ จำนวนที่นั่งในห้องสมุดมีเพียงพอกับจำนวนนักศึกษา มีห้องค้นคว้าที่ใช้ระบบสารสนเทศอย่างเพียงพอ

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา สำหรับองค์ประกอบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ อุดลย์ วิริยเวช (2538) และ พรชูลี อาชวอรุง (2538) ที่กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบด้านกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษาก็มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ก็เพราะว่ากิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษาที่จัดขึ้นก็เพื่อตอบสนองความต้องการของนักศึกษา ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นการพัฒนาให้นักศึกษาเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ ในการจัดกิจกรรมนักศึกษาที่ดีต้องมีงบประมาณสนับสนุน พร้อมทั้งมีบุคลากรให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาในงานวิจัยของ Baumgart (1987) และ คักดีชชาย เพชรช่วย (2541) เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบนี้ พบว่า มีตัวบ่งชี้บางตัวที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่พบในงานวิจัยของคักดีชชาย เพชรช่วย (2541) เช่น มีหน่วยงานและบุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านกิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการวิจัย องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับการศึกษาเกณฑ์การพิจารณาความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาของ บุญรอด วุฒิสาสตร์กุล (2535) ที่ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษา ประการหนึ่งก็คือ การวิจัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของคักดีชชาย เพชรช่วย (2541) ที่พบว่าการวิจัยเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ สอดคล้องกับการศึกษาของ Borden และ Bottrill (1994) ที่พบว่า การวิจัยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tan (1992) ที่ศึกษาพบว่า ตัวบ่งชี้รวมที่ดีที่สุดตัวหนึ่งในการประเมินคุณภาพของภาควิชา ก็คือ การวิจัย

เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบนี้ก็พบว่า มีตัวบ่งชี้บางตัวสอดคล้องกับตัวบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานด้านการวิจัย ของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่จรินทร์ เทศวานิช (2541) ทำการศึกษาไว้ เช่น นโยบาย แผนงาน และระบบสนับสนุนการวิจัยที่กำหนดขึ้นสามารถปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้ จำนวนเงินทุนที่อุดหนุนการทำวิจัยมีอย่างเพียงพอกับความต้องการของนักวิจัย งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ งานวิจัยถูกนำไปอ้างอิงในงานด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับดัชนีบ่งชี้ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านการวิจัยในงานวิจัยของอุไรพรรณ เจนวานิชยานนท์ (2536) เช่น งานวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ จำนวนแหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยจากแหล่งภายนอกมหาวิทยาลัยมีเพียงพอ

5. องค์ประกอบด้านการบริการวิชาการแก่สังคม องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับการศึกษาถึงคุณภาพการศึกษา ในระดับปริญญาตรี ของประเทศออสเตรเลีย ที่ศึกษาโดย Baumgart (1987) ที่พบว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาประการหนึ่งก็คือ การบริการวิชาการทั้งภายนอกและภายในสถาบัน สอดคล้องกับการพัฒนาดัชนีสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกซุน ที่ศึกษาโดยอุไรพรรณ เจนวานิชยานนท์ (2536) ที่พบว่า คุณลักษณะของความเป็นเลิศทางวิชาการคุณลักษณะหนึ่งก็คือ การบริการวิชาการ นอกจากนี้ NASA (อ้างถึงใน Marcus, 1983) ยังกำหนดให้ การบริการวิชาการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของสถาบันการศึกษา

6. องค์ประกอบการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาจากการเรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบที่บ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์โดยการพิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบแล้ว พบว่า องค์ประกอบนี้จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย ทั้งนี้ก็อาจเนื่องมาจากว่าผลการดำเนินงานในด้านนี้ไม่ค่อยปรากฏเป็นรูปธรรม จึงเป็นการยากที่จะแสดงหลักฐานหรือผลการดำเนินงานที่เอื้อต่อการตรวจสอบ อย่างไรก็ตามการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นภารกิจที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามสมควร จากการศึกษางานวิจัยในอดีตพบว่า มีการนำองค์ประกอบนี้ไปใช้ในการประเมินประสิทธิภาพขององค์การของวิทยาลัยครู (อาภรณ์ เจียมไชยศรี, 2537) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบนี้ก็มีความสำคัญที่จะนำไปใช้ในการตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเช่นกัน

7. องค์ประกอบการบริหารและจัดการ เป็นองค์ประกอบที่ผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการสาย ข และข้าราชการสาย ค ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ทั้งนี้ก็อาจเนื่องจากการบริหารและจัดการเป็นกลไกที่สำคัญที่จะผลักดันให้การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญรอด วุฒิสาสตร์กุล (2535) อุดลย์ วิริยเวชกุล และ พรชูลี อาชวอรุ่ง (2538) ที่กล่าวไว้ว่า การบริหารและจัดการ เป็นการปฏิบัติหน้าที่บริหารของคณะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยภาวะผู้นำ และความสามารถในการรวมน้ำใจของบุคลากรในคณะให้ปฏิบัติงานเป็นทีม ดังนั้นการบริหารและจัดการจึงเป็นกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับนักศึกษา คณาจารย์ การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าองค์ประกอบนี้สอดคล้องกับการเสนอองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพในการดำเนินการจัดการศึกษาของ Borden และ Bottrill (1994) ที่เสนอว่า การบริหารและจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ชาย เพชรช่วย (2541) จรินทร์ เทศวานิช (2541) และอุไรพรรณ เจนวานิชยานนท์ (2536) ที่พบว่า การบริหารและจัดการเป็นองค์ประกอบของคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบนี้ก็พบว่า มีตัวบ่งชี้บางตัวที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏที่พบในงานวิจัยของศักดิ์ชาย เพชรช่วย (2541) เช่น มีแผนพัฒนาบุคลากรประจำปี มีระบบการประเมินบุคลากรและเกณฑ์ในการพิจารณาความดี ความชอบที่ชัดเจน มีเอกสารที่แสดงขอบข่ายงานและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรแต่ละตำแหน่ง นอกจากนี้ยังมีตัวบ่งชี้บางตัวที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่พบในงานวิจัยของ อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ (2536) เช่น มีแผนภูมิแสดงโครงสร้างการบริหารงานแสดงไว้ในที่ที่เห็นได้ชัดเจน ระบบการสรรหาและประเมินผู้บริหารมีความชัดเจนและตรวจสอบได้ เป็นต้น

8. องค์ประกอบการเงินและงบประมาณ จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชาย เพชรช่วย (2541) ที่พบว่า การเงินและงบประมาณเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ สอดคล้องกับการศึกษาของ Troutt (1979) ที่พบว่า องค์ประกอบของคุณภาพที่สำคัญอันหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาคือ ทรัพยากรการเงิน สอดคล้องกับการศึกษาของวันชัย ศิริชนะ (2536) ที่พบว่า หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการติดตามผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาที่สภาประสาทปริญญาของประเทศไทยใช้อยู่ ก็คือ สมรรถภาพทางการเงิน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ใช้ในการจัดอันดับคุณภาพของมหาวิทยาลัยในเอเชียของ Asiaweek (1998) นั่นก็คือ องค์ประกอบทรัพยากรทางการเงินและงบประมาณ เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบนี้ พบว่ามีตัวบ่งชี้บางตัวสอดคล้องกับตัวบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ศึกษาโดย จรินทร์ เทศวานิช (2541) เช่น ระบุค่าใช้จ่ายต่อหัวนักศึกษาไว้ชัดเจน ระบุค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์การศึกษาไว้ชัดเจน กำหนดงบประมาณในแต่ละงานไว้ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีตัวบ่งชี้บางตัวที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่พบในงานวิจัยของวันชัย ศิริชนะ (2536) เช่น จำนวนแหล่งเงินนอกงบประมาณ จำนวนเงินรายได้ของคณะ จำนวนเงินงบประมาณภายในคณะ เป็นต้น

9. องค์ประกอบระบบและกลไกการประกันคุณภาพ องค์ประกอบนี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ Ashworth A. และ Harvey R.C. (1993) นำไปเป็นองค์ประกอบที่บ่งชี้คุณภาพในการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา นอกจากองค์ประกอบนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาตัวบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ศึกษาโดย จรินทร์ เทศวานิช (2541) ที่พบว่า กลไกการควบคุมมาตรฐานการศึกษาหรือการประกันคุณภาพเป็นตัวบ่งชี้หลักตัวหนึ่งในการบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานของสาขาวิชา เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ในองค์ประกอบนี้ พบว่า มีตัวบ่งชี้บางตัวที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่เสนอโดย Ashworth A. และ Harvey R.C. (1993) เช่น มีระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในคณะ มีระบบควบคุมคุณภาพภายในคณะ มีคณะบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาและกลไกการประกันคุณภาพ เป็นต้น

### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นในแต่ละองค์ประกอบในงานวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้ในการสร้างฐานข้อมูล (Data Base) สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาภายในคณะวิชาได้
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลตามตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ เพื่อตรวจสอบการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ควรจะจำแนกเป็นรายองค์ประกอบ และให้ค่านำหนักคะแนนตามสเกลที่กำหนด จะทำให้สามารถตรวจสอบผลการประกันคุณภาพการศึกษาได้ทั้งรายองค์ประกอบ และภาพรวม
3. ค่าระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มีค่าเป็นตัวเลขที่มีความหมาย สามารถนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้ แต่ค่าของตัวบ่งชี้ที่ได้เป็นค่าที่ไม่ถาวร อาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไปนาน จึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ที่จะนำผลการวิจัยนี้ไปใช้
4. ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ระบบประกันคุณภาพของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามแนวทางของทบวงมหาวิทยาลัยในครั้งนี้นี้ มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้สำหรับการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเท่านั้น ไม่เหมาะสมที่จะนำผลไปใช้ในบริบทที่แตกต่างจากนี้

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเพื่อลดจำนวนของตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบให้น้อยลง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการนำผลไปใช้จะได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งอาจทำได้โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวบ่งชี้ให้สูงขึ้น เช่น กำหนดค่านำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ของตัวบ่งชี้ 0.45 ขึ้นไป นอกจากนี้อาจจะพิจารณาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้กับองค์ประกอบร่วมด้วยก็ได้ เมื่อได้ตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดแล้ว จึงนำไปกำหนดน้ำหนักความสำคัญต่อไป เพื่อให้ได้เฉพาะตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญอย่างแท้จริง
2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อขยายผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ในครั้งนี้อย่างกว้างขวาง โดยให้นำตัวบ่งชี้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ไปทดลองใช้ในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อประเมินผลตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นว่านำไปใช้กับสภาพจริงได้ดีมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงตัวบ่งชี้ให้มีคุณภาพและนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรมีการพัฒนาตัวบ่งชี้ในสาขาวิชาอื่นนอกจากสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ตามองค์ประกอบของคุณภาพ 9 องค์ประกอบ เพื่อศึกษาว่ามีตัวบ่งชี้ใดบ้างที่แต่ละสาขาวิชาใช้ร่วมกัน (Common Indicator)

4. ควรมีการพัฒนาตัวบ่งชี้ลักษณะเดียวกันนี้ โดยทำเป็นวิจัยรายกรณี (Case-study) ของแต่ละสาขาวิชา